

Een vonnis over een rechtszaak in 1503 over de Langereis

In het Jaarboek 2018 'West-Friesland Oud & Nieuw' van het Westfries Genootschap staat een artikel van Karel Numan uit Schagen over een eeuwenoud vonnis.

Deze gerechtelijke uitspraak van 6 februari 1506 betreft een vermakelijke kwestie over het onderhoud van de Langereis. De rechtszaak diende in 1503 en was aangespannen door de bestuurders van Geestmerambacht tegen de heer van Hoogwoud.

Die had een poging om de Langereis schoon te maken en uit te baggeren in de warme zomer van 1503 ernstig tegengewerkt.

Als toevoeging van het artikel van Karel Numan is hieronder de letterlijke tekst van het volledige vonnis (sententie) te vinden. In voetnoten verklaart Numan de betekenis van allerlei woorden, uitdrukkingen en fragmenten. De tekst bestaat uit 402 regels.

Een sententie van de Hoge Raad, d.d. 6 februari 1505 (gevonden in het cartularium van de Geestmerambacht, Regionaal Archief Alkmaar, inv. nr. 16, fol. xxij verso)

1. Gesien bij den Hove van Hollandt dat proces
2. vuytstaende ende hangende tusschen die van Geestmaerambocht
3. ende die procureur generael¹ van Hollandt mit henluijden gevoucht
4. eijsschers aen d'een sijde ende Willem Heer van Hoochtwou
5. verwerer² aen d'andere Seggende ende proponerende³ die voorscreven
6. eijsschers dat sij in hoeren⁴ bedrijve⁵ van Geestmaerambocht
7. hadden een seckere waeteringe als henluijden toebehoorende omme
8. alle die landen belast wesende mitten waetere die te loesen
9. ende quijt te worden door een sluijsse die de selve eijsschers
10. daer geseth ende staende hebben in eenen zeedijck⁶ hadden oock
11. deselve van Geestmaerambocht eijsschers vanden Keijserlijcke Majesteijt⁷
12. ende sijnre genaeden voorsaeten zekere prevelegien als dat die
13. dijckgraeve ende heemraeden van Geestmaerambocht souden
14. keuren ende schouwen de voorscreven waeteringe mit dat daer aen
15. clevende was tot prouffijte ende gemene welvaeren vanden
16. landen aldaer achtervolgende welcken prevelegien hadden die
17. dijckgraeve ende heemraeden van soe langen tijden, dat geen
18. memorie van menschen ter contrarie en was gekeurt gehad
19. de voorscreven waeteringe sonder wederseggen van yemande⁸ ende
20. naevolgende dien alsoe inden soomer inden jaere xv^c ende drije (1503)
21. een drooge soomer was ende datmen lichtelijcken ende met
22. cleijnen cost⁹ dese voorscreven waeteringe souden hebben mogen diepen ende

---

¹ de procureur-generael maakte deel van de rechtbank en kon op verzoek een van de partijen bijstaan

² verwerer = verweerder = gedaagde, aangeklaagde

³ naar voren brengende

⁴ hun

⁵ gebied, ambacht, district

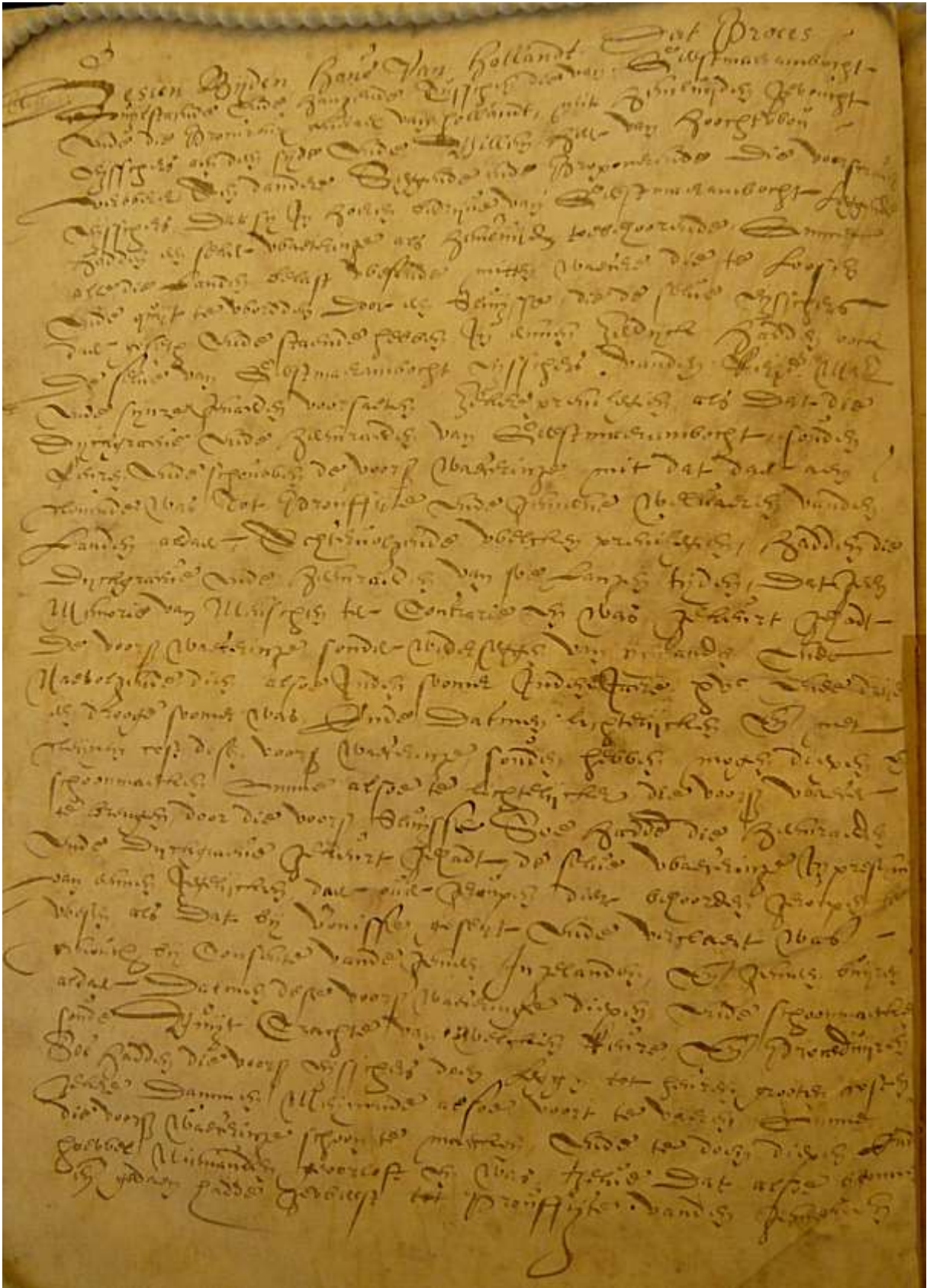
⁶ deze sluis/sluizen lag/lagen in de zeedijck enigszins ten westen van Aartswoud en spuide(n) daar het water op de Zuiderzee

⁷ In dat jaar is dat Filips de Schone, de zoon van Maximilien van Oostenrijk en de vader van Karel V

⁸ iemand

⁹ geringe kosten

- 23. schoonmaecken omme alsoe te lichtelijcker die voorscreven waeter
- 24. te brengen door die voorscreven sluijsse Soe hadde die heemraeden

Het eerste blad van het vonnis uit 1505 over de Langereis van het Hof van Holland.
(afbeelding Regionaal Archief Alkmaar)

25. ende dijckgraeve gekeurt gehadt deselve waeteringe in presentie
26. van eenen jegelijcken¹⁰ daer over geroupen dier behoorden geroupen te
27. wesen als dat bij vonnisse geseijt ende verclaert was
28. gekeurth bij consente¹¹ vande gemeen¹² ingelanden ende gemeen buijren
29. aldaer datmen dese voorscreven waeteringe diepen ende schoonmaecken
30. soude Vuijt¹³ crachte van welcken keure ende proceduijren
31. soe hadden die voorscreven eijsschers doen leggen tot heuren groten costen
32. zekere dammen meijnende alsoe voort te vaeren omme
33. die voorscreven waeteringe schoon te maecken ende te doen diepen ende
34. hoewel niemanden geoorlooft en was tzelve dat alsoe begonnen
35. ende gedaen hadde geweest tot prouffijte vanden gemenen

36. landen mit machte te brecken ofte wederstaen des nochtans niet
37. jegenstaende hadde belieft den verwerer mit crachte gewelde
38. ende ongewaerde hant¹⁴ bij nachte ende ontijde te comen door
39. steecken ende geheel ende all breecken de voorscreven gekeurden ende
40. gemaecten dammen ende alsoe twaeter wederomme laeten
41. loopen daert hem belieffde tot verderfflijcke schaede vanden landen
42. ter causen¹⁵ van desen hadden hen de eijsschers beclaecht gehadt
43. voor den dijckgraeve ende heemraeden daer op den verwerer
44. een rechtelijcke wethe bestaet¹⁶ was geweest Ende daer toe
45. die goede mannen gedeputeert bij ordonnantie¹⁷ ende bevele
46. vanden voorscreven dijckgraeve ende heemraeden omme te
47. comen seggen redenen vanden voorscreven opbreeckinge ende
48. excessen ende die voorscreven mannen comende omtrent den
49. huijse vanden verwerer¹⁸ soe was hij vuijt sijnen huijse
50. gecomen met den gelaeden gespannen booge houdende die voordn
51. lichaeme vanden voorscreven goede mannen d'een voor ende d'andere
52. nae omme hun door te schieten ende de facto gedaen soude
53. hebben ten hadde beleth geweest door beeden¹⁹ van eenighen; boven
54. desen hadde deselve verwerer de drije vande voorscreven goede mannen
55. gevangen genomen nemende nae hun dat sij hadden ende tguent²⁰
56. dat hem belieffen slaende den eenen genoemt schout Heijn mit
57. een vuijst op sijn hoofd ende heeft se in vangenisse gesteecken ende
58. gehouden strengelijcken eenen langen tijt ende die vierde man was
59. hun ontloopen Ende wes versoucke die eijsschers gedaen hadden
60. aenden verwerer omme die voorscreven gevangen ontslegen te hebben
61. ten minsten op cautie²¹ ende borchtchte soe en hadden sij daer toe

---

¹⁰ jegelijcken = ieder

¹¹ goedkeuring, instemming

¹² de gemeenschap van, alle bureu ingelanden dus en alle dorpsbewoners (buijren)

¹³ Vuijt – uit, door

¹⁴ met ongewaerde hant = niet gerechtigd, onbevoegd

¹⁵ ter cause van = om reden van, daarom

¹⁶ een gerechtelijke aanzegging doen, de beklagde was dus aangeklaagd

¹⁷ verordening, bevel, opdracht

¹⁸ het Huis van Hoogwoud

¹⁹ verzoek en wel een zeer sterk verzoek in dit geval

²⁰ hetgeen

²¹ borgstelling

62. niet willen voorstaen noch en was oock niet gecompareert²² ten
 63. daege hem beteyckent²³ mits welcke de selve verwerer tot
 64. vervolch vande eijsschers vellich gewijst²⁴ was geweest ende
 65. gecondempneert²⁵ inden eijsch vanden eijsschers Ende alsoe die
 66. voorscreven verwerer dat all niet en was achterhoudende de voorscreven
 67. gevangene in strenge gevanckenisse poogende altoos meer letsel
 68. ende schaede te doen den eijsschers met visschen vanden voorscreven
 69. sluijssen ende anders soe was den eijsschers van noode
 70. geweest clachtich te comen aenden voorscreven Hove²⁶ ende te
 71. vercrijgen mandement²⁷ daer mede de voorscreven verwerer
 72. gedagvaert hadde geweest Ende ten daege daer van dienende²⁸ ende

---

²² verschenen

De Langereis (midden, van boven naar beneden) op een kaart van Johannes Dou uit de zeventiende eeuw. Het noorden is boven.

(Uitsnede uit de 'Grote manuscriptkaart van West-Friesland', opgemeten in de jaren 1651-1654; uitgebracht op de cd 'Noorderkwartier perfect gemeten' in 2005 door Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Heerhugowaard, en Westfries Archief, Hoorn.)

²³ op de dag dat hij was opgeroepen te verschijnen

²⁴ in gebreke gesteld

²⁵ veroordeeld

²⁶ doen de gedaagde zich niets had aangetrokken van het vonnis (oordeel en opdracht) van de dijkgraaf hadden de eisers zich dus tot de Hof van Holland gewend

²⁷ bevelschrift om te dagvaarden

²⁸ op de dag dat de zaak voorkwam

73. onderhouden concludeerde²⁹ die voorscreven van Geestmaerambocht eijsschers
74. dat bij sententie³⁰ diffenitive vanden voorscreven Hove verlaert soude wesen
75. dat die bevelen ende proceduren gedaen ende gegeven tegen den voorscreven verwerer
76. heuren voorganck ende executie hebben souden ende dat de selve
77. verwerer gecondempneert souden wesen tegens die voorscreven eijsschers
78. voor schaede ende interesten³¹ die sij met 't stoppen vanden voorscreven
79. waeteringe ende mit breecken van dien soe datmen die waeteringe
80. niet en hadde mogen diepen ende schoonmaecken in die somme
81. van duijssent Karolus guldens ofte anders tot arbitragie vanden voorscreven
82. Hove condempnerende voorts die voorscreven verwerer inden costen
83. bijden voorscreven eijsschers tot desen instancie³² gegaet³³ ende geleden voorscreven
84. noch hebben lijden ende doen souden moeten ten vijfteijnde toe
85. vande saecke Ende die voorscreven procureur generael gehoort
86. hebbende den voorscreven eijssch concludeerde³⁴ indien 't bevonden
87. worde van tgun³⁵ dat voorscreven is dat die voorscreven verwerer
88. gecondemponeert soude sijn tot prouffijte vander Keijserlijcke Majesteit
89. inde somme van duijssent croone ofte anders arbitralijck³⁶ gecorrigeert
90. nae gelegentheijt vander misdaet Daer tegens dat die
91. voorscreven verwerer antwoorden ende seijde dat
92. d'zelve verwerer vuyt deuchdelijcken tijtel³⁷ toebehoorende was
93. de Heerlijckheijt van Hoochwou hooge middel ende laege³⁸
94. visscherijen vogelrijen ende anders toebehoorende totte selver
95. Heerlijckheijt niet vuytgesondert³⁹ Ende dat inden voorscreven
96. Heerlijckheijt was leggende een waetere genoemt die Langereijse
97. scheidende 't lant van Hoochtwou ende Oudenierop van een ende
98. was aen die oostsijde tzelve waeter genoempt de Hoochwouscher
99. Wijse als behoorende aen die Heerlijckheijt van Hoochwou ende aen
100. die westsijde naest 't lant 't lant van Nijerop genoemt die
101. Nijeropsche Wijse toebehoorende die van Geestmaerambocht ende
102. dat in teijcken van desen soe was waer dat hier voorts is alleen
103. die voorscreven eijsschers hoere waeteganck daer van desen questie
104. was spruijtende⁴⁰ maeckten ende dede graeven omtrent den
105. middenwegen vanden selven waetere te legghen plach een caeden⁴¹ welcke
106. caede ende lant was een sloote behoorende totter Heerlijckheijt van
107. Hoochwou Ende hadde die selve eijsschers oock omme heuren⁴²
108. waetergangen aende Nijeropsche sijde te hebben 't lant gelost⁴³ van die

---

²⁹ eisten

³⁰ onherroepelijk vonnis

³¹ schade, verlies

³² vordering

³³ opgeroepen, tot schikking uitgenodigd

³⁴ eiste

³⁵ hetgeen

³⁶ anderszins, een ander vonnis ter beslissing aan de rechter

³⁷ op rechtmatige gronden, dus door de graaf ermee beleend

³⁸ hoge, middel en lage rechtspraak, kortom, hij sprak recht op alle niveaus in zijn heerlijkheid

³⁹ uitgezonderd

⁴⁰ waaruit dit probleem voortvloeide

⁴¹ kaden/kade

⁴² hun

⁴³ losmaken, opspitten, delven

109. ingelanden van Nijerop omme die waeterganck aldaer te maecken
110. ende te delven ende die geloste aerde opwerpende aen die Nijeropsche sijde
111. sonder henluijden te onderwinden⁴⁴ van die oostsijde die altijts eerst was
112. die Hoochwoudsche Wijse ende noch is Ende dat meer was siende
113. die van Hoochtwoude dat die eijsschers bestonden te graeven ende te
114. delven aen die Nieropsche zijde omme aldaer eenen vuytganck te
115. maecken hadden aen heur sijde hoer⁴⁵ kaede moeten hoogen ende die
116. aerde vuyt die Hoochwoutsche Wijse ende Langereijse die nu noch ter
117. tijt is aen hoer sijde doen opschieten⁴⁶ omme 't waeter dat vuyt de
118. vaert comen mochte buijten hoer lant te schutten⁴⁷ Overmits⁴⁸ dat die
119. van Hoochtwoude veel laeger leggen dan die van Geestmaerambocht⁴⁹
120. waer vuyt claelijcken blijcken mochte dat die verwerer toebehoorende
121. was tot zijnen Heerlijkchede van Hoochtwou die oostzijde van die
122. voorscreven waeteringe vanden Langereijse ende hadden oock in teijcken
123. van dien die voorscrevenen van Hoochtwoude altoos gehaelt goede aerde vuyt de
124. oostzijde van den Langereijse omme die kaede ende Wijse te
125. maecken Ende 't zelve geschout ende gekeurt van alsoe langen tijt
126. dat geen memorie van menschen ter contrarie en was ende
127. noch dagelijcx doende waeren Des was gebeurt dat inden soomer
128. anno xv^c ende drije (1503) die voorscreven eijsschers hun vervoordert⁵⁰ hadden
129. vuyt hoer selffs aucthoriteit t'heuren appetijte⁵¹ sonder consente⁵² ende
130. jegens dancke ende wille vanden verwerer toe te dammen
131. ende te stoppen 't waeter vanden Langereijse leggende aen die
132. Nijeropsche sijde tot aen die Hoochwouse Wijse in alle manieren
133. als oft die Langereijse henluijden alleenlijck toebehoort hadde daer
134. bij benemende de verwerer 't waeter en de 't voetsel vanden
135. beesten van sijnen ondersaeten in sulcken schijn⁵³ dat en hadde
136. die dammen niet deursteecken geweest bijden verwerer het
137. was geschepen dat aldaer van dorst versmacht ende
138. verstickt soude hebben over die acht ofte neghen hondert
139. beesten Soe dat die verweerder omme te enteren⁵⁴ ende
140. te schouwen die verderffelijcke schaede van sijnen ondersaeten die
141. voorscreven damme deursteecken hadde omme het waeter 't sijnen
142. loop te doen hebben naer ouder gewoonte ende dat aende oostzijde
143. van sijn eijgen waetere ende aerde gelegen in sijn voorscreven
144. Heerlijckheit van Hoochtwoude daer aen de verwerer
145. nyet gedaen en hadde dan userende⁵⁵ van zijn recht maer de voorscreven

---

⁴⁴ onderzoeken

⁴⁵ hun

⁴⁶ opwerpen, opgraven

⁴⁷ tegenhouden, beschermen tegen

⁴⁸ omdat, om reden dat

⁴⁹ de Hoogwoudse kant van de Langereijse was toen kennelijk lager gelegen dan de Niedorpse, waarvan acte.

⁵⁰ zich veroorloven

⁵¹ naar eigen goeddenken

⁵² toestemming

⁵³ naar het zich laat aanzien

⁵⁴ hier waarschijnlijk zoiets als 'bepalen', 'vaststellen' of 'aanpakken'

⁵⁵ gebruik makend van

*Jan III van Egmont (1438-1516), graaf van Egmond en stadhouder van Holland, Zeeland en West-Friesland. Hij werd in 1493 eigenaar van de heerlijkheid Hoogwoud en Aartswoud.
(afbeelding Wikimedia)*

146. eijsschers hadden int doende de voorscreven stoppige qualijcken gedaen contrarie
 147. haer eijgen prevelegien Seijden⁵⁶ oock dat alsoe hun verweerder
 148. toebehoorde die visscherie van Hoochtwouw ende dat hij ende sijne ouders
 149. vuijt dien⁵⁷ in possessie⁵⁸ was ende geweest hadde van soe lange tijde
 150. dath gheen memorie van menschen ter contrarie en was ten aensien
 151. ende wethen⁵⁹ van een jegelijcken⁶⁰ te bevisschen een seeckere visscherije
 152. gelegen in die Heerlijkcheijt van Hoochtwouw genoempt die
 153. Geestmaerambochtsche sluijsse die beschouwet wordde vanden
 154. dijkgraeve aldaer in sulcke manieren als men daegelijcx in
 155. Vrieslant die andere sluijsen bevisschende was met een gat in
 156. die deursluijsse ende met een leckinge⁶¹ Ende hoewel die
 157. voorscreven verweerder doende tgunt⁶² dat voorscreven es niet misdaen
 158. hadde ende all hadde hij iet daer aen misdaen off gedelinqueert⁶³
 159. des menens⁶⁴ Soe en stont het zelve niet tot correctie vanden dijkgraeve
 160. ende heemraeden van Geestmaerambocht Alsoe die verweerder
 161. een Edelman⁶⁵ is hebbende hooge ende laege jurisdictie in zijn selffs
 162. Heerlijkcheijt staende alleene naer rechte ende oock nae stijle
 163. indicateure⁶⁶ van dese Hove 't hadden nochtans belieft die voorscreven
 164. dijkgraeve ende heemraeden den verweerder ongeroepen ende
 165. ongehoort te condempneren⁶⁷ in zeeckere somme van penninghen vuijt
 166. saecke vanden deursteeckinge van den voorscreven dammen ende
 167. die niet genouch sijnde Ende dat nae rechte het voorscreven gewijse⁶⁸
 168. negeen⁶⁹ was als gewesen bij incompetenten rechters⁷⁰ soe dat daer
 169. aff van geen noode en was te appelleren⁷¹ soe hadden die
 170. voorscreven eijsschers op heure s..ster⁷² te kennen gegeven vercregen
 171. mandement⁷³ om te hebben executie op het voorscreven gewijsde⁷⁴ ende
 172. oock omme ontslegen te hebben zekere gevangenen bijden eijsscher
 173. gevangen ter cause van zekere excessen ende mesusen⁷⁵ overmits⁷⁶
 174. dat sij met wapen gecomen waeren inden Heerlijkcheijt van
 175. Hoochwou contrarie die mandementen ende verboden vande Keijserlijcke Majesteijt
 176. ende omme voordert t'antwoorden opten eijssch vande voorscreven
 177. eijsschers seijde die voorscreven verwerer dat wel wesen mochten

---

⁵⁶ de mensen van de Geestmerambacht zijn nu weer aan het woord

⁵⁷ uit dien hoofde

⁵⁸ bezit

⁵⁹ weten

⁶⁰ ieder

⁶¹ gat, kier, reet

⁶² hetgeen

⁶³ en overtreding begaan

⁶⁴ in die zin, naar hun mening

⁶⁵ een edelman, een welgeborene, mag niet worden berecht door een niet adellijke rechter

⁶⁶ de heersende gewoonte

⁶⁷ veroordelen tot (hier: tot het betalen van)

⁶⁸ vonnis

⁶⁹ niets

⁷⁰ de dijkgraaf en de heemraden zijn in de ogen van Willem van Hoogwoud incompetent, niet bevoegd

⁷¹ in beroep gaan

⁷² het woord laat zich niet ontcijferen

⁷³ bevelschrift

⁷⁴ uitspraak, vonnis

⁷⁵ misdaden

⁷⁶ overmits dat = omdat

178. dat die eijsschers eensdeels van die waeteringe van die Langereijse
179. toebehoorende was ende stonde tot heure indicatieve⁷⁷ maer nu
180. soude wel bevinden dat die voorscreven waeteringe aen die eene
181. sijde genoemt die Wijse leggende in die Langereijse

182. waeteringe voorscreven leggende onder die Heerlijckheit van Hoochwouw
183. toebehoorende was ende stont onder die schouwe ende indicatie
184. vanden verweerder ende niet vanden dijckgraeve vande eijsschers
185. ontkennende dat des eijsschers dijckgraeve int possessie
186. waren⁷⁸ oft gehadt hadden omme de voorscreven Wijse te bekeuren
187. ofte beschouwen als dat sij baptiseerden⁷⁹ ende mochte wel
188. blijcken bijden concessie⁸⁰ vanden eijsschers aengaende dat heur
189. dijckgraeve ende heemraeden gekeurt hadden die voorscreven waeteringe
190. te diepen te dammen ende d'andere wercken ende proceduijren⁸¹ bij
191. hunluijden gealligeert⁸² dat sij den verweerder groot ongelijck gedaen
192. hadden Gemerckt dat sij hun onderwonden⁸³ hadden kennisse
193. te nemen van het gunt⁸⁴ dat tot heure kennisse ende indicatieve⁸⁵
194. niet en behoorde Ontkennende oock dat het prevelegie
195. vanden eijsschers eenige mentie⁸⁶ was maeckende op die voorscreven
196. Langereijse streckende aen die Hoochwoutsche sijde ende oft het
197. zelve prevelegie daer off eenige mentie maeckende waere Soe en
198. conde het zelve den verweerder niet preïndiceren⁸⁷ alsoe tzelve sijn
199. soude directelijcken contrarie die titel van denselven verweerdere
200. daer mede hem bijden Graeve gegeven was die Hooge Heerlijckheit
201. van Hoochtwou mit middel ende laege visscherien ende vogelerijen ende
202. waeteringe in alle schijn als de Graeve van Hollant het selve
203. te besitten plach Ontkennende oock dat hij eenige macht ofte
204. geweld gedaen hadden oft doen mochte oft dat hij rechtelijcken
205. gedachvaert hadde geweest bijden voorscreven dijckgraeve ende seijde
206. dat inde macht van des eijsschers dijckgraeve niet en was
207. om den verwerer ter cause van voorscreven doorsteecken opten sijnen
208. gedaen te dachvaerden alsoe hij geen kennisse vanden persoon van
209. verweerder nemen en mochte noch en stont de zelve verweerder
210. tot sijne indicatieve niet en was daeromme die selve
211. verweerder niet schuldich te compaereren⁸⁸ voordien voorscreven
212. dijckgraeve overmits sijn exemptie⁸⁹ gelijk voorscreven is ende
213. ten ghenen aldaer sij eijsschers waeren seggende dat die
214. verweerder genomen soude hebben gevanghen drie mannen

---

⁷⁷ aanwijzing, aanwijzend, hier: waarover ze zeggenschap hebben

⁷⁸ de bevoegdheid had

⁷⁹ betitelen, noemen

⁸⁰ afstand doen van, toegeven

⁸¹ maatregelen

⁸² als argument of reden aanvoeren, verwijzen naar

⁸³ onderzocht

⁸⁴ hetgeen

⁸⁵ zeggenschap

⁸⁶ melding

⁸⁷ vooraf aantonen, van te voren aanwijzen

⁸⁸ verschijnen

⁸⁹ ontheffing, vrijstelling

215. gedeputeerden omme hun verweerder een weten te doene⁹⁰
 216. dat sij te rechte comen souden maintenerende⁹¹ dattet selve
 217. wesen soude saecke van quade exemple⁹² met meer woorden
 218. antwoorde de voorscreven verweerder daer op dat wel
219. waer was dat hij drije mannen in sijn Heerlijckheit gevanghen
 220. genomen hadde maer hadde het selve gedaen overmits dat sij zelve
 221. met waepen ende piecken gecomen waeren in sijn Heerlijckheit
 222. contrarie die mandementen⁹³ ende bevelen van desen Hove
 223. Ontkennende voort die voorscreven gevangen eenige vreesse aengedaen ofte
 224. qualijcken getracteert⁹⁴ te hebben als die eijsschers baptiseren⁹⁵ ende
 225. welcke gevangen hij altijt op cautie⁹⁶ gepresenteert hadden
 226. te ontslaen ende ter audiencie⁹⁷ vanden Hove ontslegen hadde, hoewel
 227. hij die naer rechte wel hadde mogen corrigeren⁹⁸ naervolgende
 228. die voorscreven mandementen Ontkennende voorts die
 229. andere feijttten van de voorscreven eijsschers ende concludeerde
 230. die voorscreven verweerder dat bij sentencie diffinitive⁹⁹ vande
 231. voorscreven Hove verclaert soude sijn die voorscreven sentencie ende
 232. proceduijren¹⁰⁰ bijden eijsschers gealligeert¹⁰¹ negeen¹⁰² ende van
 233. onwaarden als gedaen bij incompetenten rechters sonder saecke
 234. oft revisie¹⁰³ ende partijen ongeroepen ende ongehoort Ende
 235. mitsdien niet executabel¹⁰⁴ ofte tenminste gecorrigeert ende
 236. gereformeert¹⁰⁵ nae¹⁰⁶ stijle van rechte Ende dat voort de
 237. selve verweerder geabsolveert soude wesen alsoe wel vande eijsschers
 238. ende conclusie¹⁰⁷ vanden eijsschers als vanden procureur generael
 239. Merckende¹⁰⁸ voorts eijsch van costen tegens welcke antwoorde
 240. die voorscreven eijsschers repliceerden¹⁰⁹ nemende tot heur voordeel
 241. de concessie¹¹⁰ vande verweerder daer hij bekenkende

---

⁹⁰ gerechtelijk aan te zeggen

⁹¹ staande houden, handhaven

⁹² voorbeeld

⁹³ bevelschrift om te dagvaarden

⁹⁴ behandeld

⁹⁵ beweren, betogen

⁹⁶ borgtocht

⁹⁷ terechtzitting, gehoor

⁹⁸ straffen

⁹⁹ definitief vonnis

¹⁰⁰ maatregelen

¹⁰¹ aangevoerd

¹⁰² niets

¹⁰³ herziening

¹⁰⁴ vonnis is niet uitvoerbaar

¹⁰⁵ hersteld

¹⁰⁶ volgens, naar

¹⁰⁷ eis

¹⁰⁸ in acht nemende

¹⁰⁹ antwoordden

¹¹⁰ Erkenning

242. was dat hij de voorscreven dammen die geleijt waeren in
243. die voorscreven waeteringe toebehoorende den eijsschers deur-
244. gesteecken ende opgebroocken hadde Ende voort gedaen inden
245. manieren vooren in den eijsch gebabtiseert¹¹¹ Ontkennende
246. die voorscreven eijsschers dat deze voorscreven waeteringe toebehooren
247. soude den voorscreven verweerder in sulcken schijn als hij dat
248. voostellende was maer ter contrarie behoorde die voorscreven
249. waeteringe toe den eijsschers ende voor alsulck bijden voorscreven
250. dijckgraeve ende heemraeden beschouwewet wordde van soe
251. lange tijde dat gheen memorie van menschen ter contrarie
252. was ontkennende dat die verweerder oft sijne
253. ondersaeten soe groote last ende schaede bijden voorscreven
254. dammen gehadt soude hebben als hij was seggende

255. Maer sijden die voorscreven eijsschers ter contrarie dat indien die
256. voorscreven waeteringe gedempt gebleven ende schoon gemaect geweest hadde
257. het soude grootelijck geproffijteert¹¹² hebben, den landen van Hoochtwouw
258. des verweeders ondersaeten onder de selve waeteringhe gelegen
259. ende toegelaeten maer niet geconsenteert¹¹³ dat die voorscreven verweerder

De Langereis. Het water is de scheiding tussen de gemeenten Hollands Kroon (links) en Opmeer. De bebouwing links valt onder Nieuwe Niedorp, die aan de overzijde onder Hoogwoud. (foto Ed Dekker)

¹¹¹ vastgesteld, erkend

¹¹² tot een groot voordeel zijn geweest voor

¹¹³ ingestemd

260. ende sijne ondersaeten eenige interest¹¹⁴ ofte schaede gehadt mochten hebben
 261. bijde voorscreven dammen 't welck nochtans menens¹¹⁵ Soe en was hun
 262. nochtans niet geoorlooft geweest mitter daet ende macht
 263. die deursteeckinge ende ander macht ende geweld te doen als hij
 264. gedaen hadde Maer hadde dat schuldich geweest mit recht te
 265. beletten Ende ten ghenen¹¹⁶ aldaer die verweerder was seggende
 266. dat hij niet schuldich en was te compaereren¹¹⁷ voordien voorscreven
 267. dijckgraeve ende heemraeden want zij incompetenten rechters
 268. wesen soudent replicerden die voorscreven eijsschers seggende dat
 269. overmits die macht ende geweld gedreven ende gedaen bijden
 270. verweerder in manieren voorscreven Ende dat hij daeraen
 271. gedelinqueert hadde daarvan die kennis¹¹⁸ toebehoorde van outs
 272. dijckgraeve ende heemraeden Soe was naer rechte de verweerder
 273. schuldich¹¹⁹ daer te compaereren ende sijn defensie¹²⁰ daer jegens te
 274. doen Ontkennende dat die voorscreven waeteringe gehieten de
 275. Langereijse den verweerder toebehoorde oft dat hij ende sijn
 276. voorsaeten die altoos gekeurt hadden maer ter contrarien
 277. seijden die voorscreven eijsschers dat henluijden de voorscreven
 278. waeteringe toebehoorden en dat dijckgraeve ende heemraeden
 279. de selve waeteringe doen keuren schouwen ende onderhouden hadde
 280. tot costen van de eijsschers ende niet tot costen van de verweerders¹²¹
 281. ende waeren daarvan altijd in goede possessie geweest
 282. Achtervolgende¹²² heure voorscreven prevelegien sonder dat die van
 283. Hoochtwoude daer van geeximeert¹²³ waeren meer dan d'anderen
 284. Ontkennende dat die verweerder de voorscreven deursteeckinge
 285. gedaen hadde bij gebreecke van waeter ofte tot onderhoudenisse
 286. vanden beesten Want die verweerder hadde mogen deursteecken
 287. een sijdwende gehieten Hoochtwouder Zijdwende¹²⁴ staende omtrent
 288. twee roeden suijden den damme daer deur hij waeters
 289. genouch sonder perijckel ofte schaede van jemande¹²⁵ gekregen soude
 290. hebben Seggende noch dat die voorscreven dammen geleijt

 291. waeren omme deur middelen van dien te diepen ende schoon te maecken
 292. de voorscreven waeteringe 't welck niet alleen en soude geweest hebben tot
 293. welvaeren van die van Geestmaerambocht maer oock van die van
 294. Hoochtwoude Ende was die keuringe ende schouwinge voorscreven geschiet
 295. openbaerlijck dat alsoe wel die van Hoochtwou als ander weten
 296. mochten soe dat niemant daer van ignorancie¹²⁶ pretenderen¹²⁷ en

---

¹¹⁴ nadeel

¹¹⁵ welke mening hij nochtans was toegedaan

¹¹⁶ maar betreffende wat

¹¹⁷ moest verschijnen

¹¹⁸ kennis daarvan

¹¹⁹ schuldich zijn = moeten, verplicht zijn

¹²⁰ verweer, verdediging

¹²¹ van de verweerder, de aangeklaagde

¹²² volgens

¹²³ vrijstellen, uitzonderen

¹²⁴ sec! in plaats van Zijdwinde

¹²⁵ iemand

¹²⁶ onwetendheid, niet op de hoogte

¹²⁷ aanspraak maken op, eisen

297. mochte maer het gunt¹²⁸ dat de verweerder gedaen hadde was
298. meer vuyt¹²⁹ maele volencie¹³⁰ ende quaetheit dat hij hadde tot den
299. eijsschers dan anders als hij wel gewoonlijcken was in gelijcken
300. saecken te doen Ende boven al dat hij met macht ende gewelt
301. gedaen hadde soe hadde hij noch hangende dit proces de sluijsse
302. van die voorscreven waeteringe gepoocht gehadt te bevisschen ende in
303. die deuren groote gaeten doen maecken in meijninge dan 't geheel
304. lant te bedienen ende verdrincken contrarie die prevelegie daer
305. van sijnde ende de groote breucken¹³¹ ende boeten daer op gestelt
306. daarvan¹³² die eijsschers hen¹³³ alhier oock beclaecht hadden Ende
307. was geseijt geweest dat hij verweerder de selve sluijsse niet
308. meer bevisschen en soude Seijden voort een onredelijck voorstel
309. te wesen bijden verweerder dat hij die drije personen gevangen
310. soude hebben mits dat sij gecomen waeren mit waepenen tegens
311. het verboth vanden Hove Want die voorscreven vier goede mannen
312. quaemen als daer toe geordonneert omme den verweerder een
313. wete te doene¹³⁴ met sulcke waerdicheijt alst betaemde sonder te
314. hebben ongewoonlijcke¹³⁵ ofte verboden waepen ende all hadden sij eenige
315. verboden waepen gehadt des men soe hadde die verweerder
316. die mogen nemen ende de boeten daer toe gestelt soude nihillijck
317. wesen oft anders te houden in strenge gevangnisse als hij gedaen
318. hadde ende perseveraeden¹³⁶ Voort bij heur voorscreven eijsch in
319. die conclusie¹³⁷ aldaer genomen tegens welcke replique die
320. voorscreven verweerder dupliceerde Ontkennende dat hij int
321. opbreecken vande voorscreven dammen in sijn eijgen Heerlijckeden ijert¹³⁸
322. misdaen hadde Ende seijde datmen wel bevinden soude dat die
323. voorscreven waeterganck vanden Wijse gelegen inden Langereijse hun
324. toebehoorende was Ende niemant anders en dat hij wel
325. bewijsen soude wat schaede hij ende sijn ondersaeten geleden hadden
326. bijde voorscreven dammen ende stoppinge als voorscreven is Ontkennende
327. voorts die feijten ende voortstellen van de voorscreven eijsschers
328. Seggende oock dat hun van gheen noode en was geweest¹³⁹ te claegen
329. voordien voorscreven dijckgraeve om provisie¹⁴⁰ te begeeren gemerckt¹⁴¹
330. dat hij in sijn Heerlijckheit doen mochte sijne beliefte¹⁴² sonder
331. ijemant te vraegen bijsonder¹⁴³ den voorscreven dijckgraeve die

---

¹²⁸ hetgeen

¹²⁹ uit, door

¹³⁰ kwaadwillendheid

¹³¹ doorbraken (de genoemde gaten)

¹³² waarover

¹³³ zich

¹³⁴ een wete doen = in gerechte aan te spreken, aan te klagen

¹³⁵ ongebruikelijke, buitengewone

¹³⁶ volhardend, vasthoudend, erbij blijvend

¹³⁷ bevat de eis dan wel het verweer van een partij

¹³⁸ iets

¹³⁹ dat het voor hen niet nodig was geweest

¹⁴⁰ voorlopige voorziening (juridisch)

¹⁴¹ gezien het feit

¹⁴² wat hij wou

¹⁴³ In het bijzonder

332. macht noch jurisdictie over hun en hadden Duplicerende ende
333. seijde voort als dat hij die voorscreven sluijssen bevischt hadde
334. nae oude gewoonte gemerckt dat sij leggende sijn in sijn
335. Heerlijkheit Ende dat achtervolgende¹⁴⁴ sijn titel ende
336. possessie¹⁴⁵ als breede vooren geseijt¹⁴⁶ is persevererende¹⁴⁷
337. voorts bij sijn antwoorde ende die conclusie¹⁴⁸ aldaer genomen
338. mit meer feijten ende redenen bij elckx vande voorscreven
339. partijen voortgesteld ende geproponeert¹⁴⁹ begrepen in heuren
340. principaelen scriftueren¹⁵⁰ ende anders daerop dat sij tot
341. heure proeve¹⁵¹ geadmitteert¹⁵² ende toegelaeten hadden geweest
342. Gesien voort bijden voorscreven Hove alle alsulcke
343. informatien, brieven ende munimenten¹⁵³ als elcx vande voorscreven
344. partijen voor zekere commissaris bijden voorscreven Hove
345. daertoe geadmitteert die geweest hadden opten plaetse
346. contenciense¹⁵⁴ ende anders hadden willen doen belieden produceren¹⁵⁵
347. exhiberen¹⁵⁶ ende overgeven Ende die acte daerbij die selve partijen
348. gerenunchieert¹⁵⁷ hadden van meer te procederen mitsgaeders
349. heuren reprochen¹⁵⁸ ende salvacien¹⁵⁹ in deze saecke gedaen ende
350. overgegeven¹⁶⁰ ende daertoe die acte bij den welcke blijktt
351. dat die voornoemde partijen in rechte geconcludeert¹⁶¹ hadden ende
352. recht begeert Ende daer op dat henluijden op huijden dach¹⁶²
353. beteyckent¹⁶³ was omme recht te hooren Voorscreven
354. Hoff met rijpe deliberatie¹⁶⁴ van Raide deurgesien¹⁶⁵ ende overgelegen¹⁶⁶
355. hebbende alle tgunt¹⁶⁷ dat tot desen materij dienende was
356. inden naeme ende vanwegen des Coninx Graeve van
357. Hollandt etc heeft geseijt ende verclaert seijt ende verclaert
358. mits desen dat de voorscreven verweerder¹⁶⁸ mit onrecht

---

¹⁴⁴ volgens

¹⁴⁵ bezit(tingen)

¹⁴⁶ zoals hier voor al uitvoerig is gezegd

¹⁴⁷ blijvende

¹⁴⁸ eis

¹⁴⁹ naar voren gebreacht

¹⁵⁰ schriftelijke toelichting op hoofdzaken

¹⁵¹ bewijs(voering)

¹⁵² toelaten, aannemen

¹⁵³ bewijsstukken

¹⁵⁴ plaats van onenigheid

¹⁵⁵ bewijzen leveren

¹⁵⁶ tonen

¹⁵⁷ ervan afzien, opgeven

¹⁵⁸ bezwaren tegen de door de wederpartij geleverde bewijzen

¹⁵⁹ weerlegging van bezwaren (reprochen) tegen de ingediende bewijzen

¹⁶⁰ overhandigd

¹⁶¹ geëist

¹⁶² heden ten dage, vandaag

¹⁶³ opgeroepen

¹⁶⁴ overleg

¹⁶⁵ onderzocht

¹⁶⁶ overleg gepleegd

¹⁶⁷ hetgeen

¹⁶⁸ aangeklaagde

359. ende quade cause¹⁶⁹ die voorscreven deursteeckinge vanden voorscreven
360. dammen ende oock die vangenissen vanden voorscreven drije
361. personen gedaen heeft ende condempneert¹⁷⁰ daeromme die
362. verweerder den voorscreven gevangenen te restitueren¹⁷¹ alle tgunst
363. dat hij hunluijden offgenomen heeft condempneert voort
364. de selven verweerder den voorscreven eijsschers op te
365. leggen alle alsulcke costen schaeden ende interesten¹⁷² als sij sullen komen
366. doen blijcken bijden doorsteking vanden voorscreven damme gehadt ende
367. geleden te hebben Ende omme hier toe te commen sullen
368. die voorscreven eijsschers den Hove bij verclaeringe overgegeven die voorscreven
369. costen schaeden ende interesten Ende de voorscreven verweerder
370. daer tegens gehoort sal 't voirscreven Hoff die taxeren ende modereren¹⁷³
371. soe dat behooren sal Ende condempneert noch voorts 't voorscreven
372. Hoff den voorscreven verweerder die excessen ende delicten bij hem
373. int breecken vanden voorscreven damme ende int vangen vande
374. voorscreven personen geperpetreert¹⁷⁴ der Keijserlijcke Majesteijt te beteren
375. eerlijcken ende prouffijtelijcken Eerlijcken¹⁷⁵ dat hij comen sal
376. voordien selven Hove blootshoofds ende ongegort¹⁷⁶ vallende op sijn knien
377. ende bidden deselven Hove vuyjten name dier Keijserlijcke Majesteijt hem die
378. voorscreven excessen ende delicten te willen vergeven beloovende van gelijcke
379. niet meer te doen en de prouffijtelijcken mit de somme van tweehondert
380. Philips guldens die hij gehouden sal wesen te betaelen in handen vanden
381. Rentmeester van de exploicte¹⁷⁷ Ende aengaende die visscherijen ende
382. sluijssen vanden voorscreven waeteringhe reserveert¹⁷⁸ 't voirscreven Hoff pertijen
383. elcx heur actie¹⁷⁹ omme die voordien selffden Hove te mogen intenteren¹⁸⁰
384. soe hunluijden dat goetduncken sal, Absolverende¹⁸¹ den voorscreven
385. verweerder vanden voordieren eijssch ende conclusie van den voorscreven
386. verweerder in den costen bijden voorscreven eijsschers tot desen instancie¹⁸²
387. gedaen ter tauxatie¹⁸³ ende moderatie¹⁸⁴ vanden voorscreven Hove
388. Aldus gedaen en de vuyjtgesproocken in den Haege onder
389. 't signet¹⁸⁵ hier aen gehangen gegeven opten sesten dach in februario
390. int jaer duijssent vijffhondert ende vijff stilo curscurie¹⁸⁶
391. Present bij hier Philips van Spaengien Ridder Magister Jacob

---

¹⁶⁹ oorzaak, reden

¹⁷⁰ veroordeelt

¹⁷¹ herstellen, hier: weer in vrijheid stellen, teruggeven

¹⁷² schade, verlies

¹⁷³ regelen

¹⁷⁴ verrichten, bedrijven

¹⁷⁵ eerlijk, maar ook: behoorlijk, gepast, oprecht en dat alles te gelijk

¹⁷⁶ zonder riem en dat betekent ook: ongewapend

¹⁷⁷ ontvanger van de gelden die vanwege een vonnis moeten worden betaald

¹⁷⁸ bewaren, bij uitstek bestemmen, toewijzen met uitsluiting van anderen

¹⁷⁹ rechtsvordering, aandeel

¹⁸⁰ instellen. inspannen van een rechtszaak

¹⁸¹ vrijspreken

¹⁸² verzoek door de eiser gedaan

¹⁸³ schatting

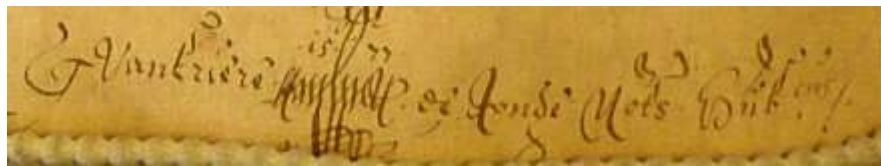
¹⁸⁴ regeling, schikking

¹⁸⁵ zegel

¹⁸⁶ stilo scurcurie, datering 'naar de loop van het Hof', de datering zoals het hof die gebruikt

392. Ruijsch Jan Bendiuz¹⁸⁷ Willem van Berendregt Floris Oom van
 393. Wijngaerden Jansz Floris van Wijngaerden Florisz Gerrit van
 394. Mije Abel van Culster ende Jacob Bouwiersz¹⁸⁸ Raidsluijden¹⁸⁹ van
 395. Hollant Mij jegenwoordich¹⁹⁰ ende was onderteijckent B Ernst¹⁹¹
396. Gecollationeert¹⁹² jegens¹⁹³ sijn originaele sententie¹⁹⁴
 397. die geschreven was in pampieren Onderteijckent
 398. als boven mette zelve bevonden van woort
 399. te worde accorderende¹⁹⁵ ende berustende inde
 400. voorscreven kiste van Zuijtscherwoude Bij
 401. mij notaris publique den 11^{den} (xi^{en}) Martij 1577
 402. stilo coi

J van Triere 1577 de Jonge nots publ

---

¹⁸⁷ Jan Boudijnsz? Zie Repertorium van ambtsdragers en ambtenaren 1428-1861

¹⁸⁸ Jacob Boudijns? Zie Repertorium van ambtsdragers en ambtenaren 1428-1861

¹⁸⁹ leden van de raad, raadsluiden

¹⁹⁰ in mijn tegenwoordigheid

¹⁹¹ B Ernst niet gevonden als in functie in 1505; in de periode 1557-1583 is er een Bartold Ernst

¹⁹² vergeleken

¹⁹³ naar, volgens, hier: met

¹⁹⁴ het oorspronkelijke vonnis

¹⁹⁵ overeenkomende